

δύο τούτων ζωτικῶν τοῦ κράτους μοχλῶν, θὰ ἠμάρτανον εἰς τὴν ἐμὴν συνείδησιν, θὰ ἐξέπιπτον ἀπέναντι τῆς κοινῆς γνώμης, οὐδὲ θὰ ἠδυνάμην νὰ ἀπολογηθῶ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως. Ἐὰν μὴ ἐφρόντιζον ὑπὲρ τῆς γεωργίας, ἡ Βουλὴ δικαίως καὶ εἰκότως θὰ μὲ ἐξεδίωκεν ἐκ τοῦ βουλευτηρίου. Θὰ ὑπελάμβανον τιμὴν μου νὰ παραδώσω μαθήματα ἀγρονομίας, οὐδεμίαν δὲ ποιῶμαι ὑπερβολὴν λέγων ὅτι εἰς οὐδένα βουλευτὴν, ἄπειρον τῆς γεωργίας, θὰ ἐπέτρεπον νὰ παρεδρεύη ἐνταῦθα. Ἐὰν ὑπῆρχε νόμος, καθ' ὃν οἱ ἐν Πρωσσίᾳ ὑπουργοὶ ὤφειλον νὰ μετέλθωσι τοῦ ἀγρονόμου τὸ ἐπιτήδευμα πρὶν τύχῃσι τοῦ ὑπουργικοῦ ἀξιώματος, καὶ καθ' ὃν ὁ πρωθυπουργὸς εἶδει ἐξ ἄπαντος νὰ ἦναι προσηκημένος περὶ τὴν ἀγρονομικὴν τέχνην, ὁ νόμος οὗτος, κατ' ἐμέ, οὔτε παράλογος θὰ ἦτο οὔτε ἄδικος.»

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Ὁ κόσμος ἐτελείωσε! Τοῦτο τοῦλάχιστον ἐπιστεύετο ἐν Μαδρίτῃ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ συμβῇ κατὰ τὴν 24 Ἰουνίου ἐ.ξ. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐμελλεν ὁ ἥλιος ν' ἀνατελῆ τὴν δευτέραν πρωϊνὴν ὥραν, καὶ οὕτω νὰ ἐπιταχύνῃ τὸν χρόνον τῆς ἐργασίας καὶ τῶν κόπων διὰ τοὺς δυστυχεῖς θνητούς. Ὅπως ἀπολαύσωσι τοῦ θεάματος τούτου συναθροίσθησαν πλῆθος τῶν πιστῶν καὶ περιέργων Ἰσπανῶν ἐπὶ ὄρους εὐρισκομένου εἰς τὰ περὶχωρα τῆς Μαδρίτης. Καὶ ναὶ μὲν ὁ ἥλιος δὲν ἠδρόκησε ν' ἀλλάξῃ τὰς συνηθείας αὐτοῦ, ἐάνησαν ὅμως εἰς τὰ νύφη ὅλοι οἱ ἄγιοι τοῦ Παραδείσου, τὸ θαῦμα δὲ τοῦτο κατὰ τὸν ἰσπανικὸν λαὸν εἶναι ἀλάνθαστον τεκμήριον τοῦ προσεχῶς τέλους τοῦ κόσμου. Τὸν περίπατον τούτον ἐπὶ τὰ ὄρη τῆς Μαδρίτης καὶ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ἁγίου Πέτρου μεθ' ὅλου τοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ ἐπηκολούθησαν ἄφθονοι σπονδαὶ ἐν Μαδρίτῃ, ἐκ τούτου δὲ δύναται τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἐπρόκειτο πολλῶ πλεον περὶ τῆς δίψης τῶν Ἰσπανῶν ἢ περὶ τοῦ τέλους τοῦ κόσμου, ὅστις ἔτι καὶ νῦν ὑπάρχει καὶ ἐπὶ πολὺ ἔτι θέλει ὑπάρξῃ, οὐδενὸς τεκμηρίου δεικνύοντος τὴν ἀλλοίωσιν ἢ ἀποσύνθεσιν τῶν στοιχείων αὐτοῦ.

Οὐ μόνον πάντοτε ἐπίστευσε ὁ κόσμος εἰς τὴν προσεχῆ ἐκλείψιν τῆς γῆς, ἀλλ' ἡ ἰδέα αὕτη ὑπῆρξεν μάλιστ' ἐν τῶν εὐφορωτέρων θεμάτων τῆς δεισιδαιμονίας τοῦ λαοῦ. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐπίστευον εἰς γενικὸν ἐμπρησμόν, ὅστις ἤθελε μεταβάλλῃ τὸν πλανήτην ἡμῶν εἰς σωρείαν τέφρας ἢτο δὲ πολὺ δίκαιον μετὰ τὸν κατακλυσμὸν νὰ λάβῃ μέρος καὶ τὸ πῦρ εἰς τὴν τελικὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ κόσμου τούτου. Τὴν ἰδέαν ταύτην τοῦ πυρὸς ἀναπτύσσει καὶ ὁ Ὁβιδίος διηγούμενος τὰς δυστυχίας τοῦ νέου Φαέθωνος τοῦ ὀδη-

γούντος τὴν ἄμαξαν τοῦ Ἥλιου καὶ παρ' ὀλίγον καιόντος τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ, ὅπως δεῖξῃ αὐτοῖς τὸν ἥλιον ἐκ τοῦ πηλοῦ. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα τὸ τέλος τοῦ κόσμου ἦτο ἐκ τῶν ἰδεῶν τοῦ συρμού, τούτου δὲ ἔνεκεν οἱ πλούσιοι ἐπροθυμοποιούντο νὰ δωρῶσι τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν εἰς τὰς μονὰς, πρὸς ἐξίλασμόν τῶν ἁμαρτιῶν τῶν.

**
*

Ὅτι ὁ κόσμος ποτὲ θὰ τελειώσῃ, τοῦτο πιθανώτατον, λέγοντες δὲ κόσμον ἐννοοῦμεν τὸν ἐπίγειον. Ὁ πλανήτης ἡμῶν οὐδένα ἔχει δικαίωμα νὰ ἐλπίζῃ αἰώνιον ζωὴν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὡς νεκρὸς πλανήτης δύναται νὰ ὑπάρξῃ, πιθανὸν ἐπ' ἄπειρον, οἱ κάτοικοι ὅμως αὐτοῦ ἀναμφιβόλως ἡμεραν τινὰ θὰ ἀφανισθῶσι. Γνωρίζω ὅτι ἡ προφητεία αὕτη πολλοὺς θὰ λυπήσῃ, πρέπει ὅμως οὗτοι νὰ συνειθίσωσι νὰ φανταζονται τὴν γῆν ἄνευ κατοίκων, καὶ πρὸ πάντων ἄνευ ἀνθρώπων. Ὅτι ἔλαβεν ἀρχὴν ἔχει καὶ τέλος, τὸ ἀνθρώπινον δὲ γένος θὰ ἀφανισθῇ ὡς καὶ τόσα ἄλλα εἶδη, ὁ δὲ ἐμψυχος κόσμος ὁ διαρκῶς μεταμορφούμενος καὶ ἀφανιζόμενος θὰ ἐκλείψῃ ἐντελῶς, θὰ διατηρηθῇ ὅμως τὸ σύμπαν, ὅπερ εἶναι αἰώνιον καὶ ἀτελείωτον. Ἄς ἀναθαρρήσωσιν ἐν τούτοις οἱ φιλόζωοι τῶν ἀνθρώπων πολὺς, ἄπειρος, θὰ διέλθῃ ἔτι χρόνος μέχρις οὗ καὶ ὁ τελευταῖος τῶν ἀνθρώπων ἐκλείψῃ· οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἐφαντάζοντο τὸ τέλος τοῦ κόσμου μετὰ 36,000 ἐτῶν, οὕτως ὥστε ἐν ἀνέσει δυνάμεθα νὰ περιμένωμεν αὐτό. Ἐξ ἄλλου τισάνεις διεψεύσθησαν μέχρι τούδε αἱ διάφοροι προφητεῖαι περὶ τοῦ τέλους τοῦ κόσμου, ὥστε μικρὰν πρέπει νὰ διδῇ τις πίστιν εἰς προφητείας καὶ μόνον προφητείας.

**
*

Ἄφ' οὗ ἅπαξ παρεδέχθημεν ὅτι ἡμέραν τινὰ θ' ἀφανισθῶμεν, ἐξετάσωμεν νῦν τὸν τρόπον. Ὅτι τὸ τέλος τῆς γῆς θὰ ἐπέλθῃ διὰ τοῦ πυρὸς, ὅπως ἐπὶ μακρὸν ἐπιστεύθη, τὸ θεωρῶ ἀπίθανον ἢ σφαῖρά μας βαθμηδὸν καταψύχεται, ὥστε πολλῶ μεγαλείτεροι πιθανότητες ὑπάρχουσιν νὰ ἀποθάνωμεν παγωμένοι ἢ κεκαυμένοι. Ὑπάρχει ἐν τούτοις τὸ οὐράνιον πῦρ, ὅπερ θὰ ἠδύνατο ν' ἀναλάβῃ τὴν μεγάλην ταύτην ἀποτέφρωσιν, διὰ κομήτου ἀπαντῶντος τὴν γῆν κατὰ τὴν τροχίαν αὐτοῦ. Ὁ ἐλάχιστος κομήτης ἀπλῶς ἐπιψαύων ἡμᾶς ἤθελεν ἀναπτύξῃ θερμοκρασίαν ἀπίστευτον, μεταβαλὼν δὲ ἡμᾶς εἰς κόνιν ἤθελε διασκορπίσῃ εἰς τὸ ἄπειρον, χωρὶς νὰ μείνῃ οὐδεμίαν ἐφημερίαν ὅπως διηγηθῆ εἰς τοὺς ἀπογόνους τὴν ἀτυχῆ τῆς γῆς ἱστορίαν. Τὸ τέλος τοῦ κόσμου διὰ κομήτου τινὸς θὰ ἦτο πολὺ εὐάρεστον, τὸ μέσον θὰ ἦτο πρόσφορον, τὸ δὲ θέαμα μεγαλοπρεπές, δυστυχῶς ὅμως ἐπὶ μικρὸν ἠθέλωμεν ἀπολαύσῃ αὐτοῦ.

Ὡς ἀνωτέρω παρετηρήσαμεν, ὑπάρχουσιν ἐν-
τούτοις πολλάι πιθανότητες τὰ πράγματα νὰ
λάβωσιν τροπὴν πολὺ βραδυτέραν καὶ δυσαρ-
στοτέραν, ἐὰν θέλετε, καὶ ὀλιγώτερον μεγαλο-
πρεπῆ. Καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα ὁ θάνατος ὁ πε-
ριμένων ἡμᾶς θὰ εἶναι ὁ θάνατος τοῦ ἀσθενοῦν-
τος, τοῦ γεγηρακότος, τοῦ ἀσφυκτιῶντος. Πολλὰ
ἔχομεν ἤδη τεκμήρια μαρασμοῦ καὶ γήρατος,
τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐκφυλίζεται, μαραίνεται, ἡ
δὲ ζωτικότης αὐτοῦ κατατρίβεται ἐν τῷ περὶ
ὑπάρξεως ἀγῶνι. Εἴμεθα λοιπὸν καταδεδικα-
σμένοι εἰς προοδευτικὸν μαρασμόν, τείνοντά νὰ
μεταβάλλῃ ἡμᾶς εἰς ὄντα μηχανικῶς μόνον κι-
νούμενα. Ἀφ' οὗ δὲ φθάσωμεν εἰς τὸ σημεῖον
τοῦτο καθ' ὃ ἡ ἀνθρωπότης μικρὰν θὰ ἔχῃ πλέον
ἀξίαν, θὰ ἐπέλθῃ καὶ τὸ τελευταῖον κτύπημα.
Τὰ φυτὰ θ' ἀφανισθῶσι ἀπὸ τῆς σφαίρας ἡμῶν,
τὰ τελευταῖα δένδρα θὰ κοπῶσι πρὸς κατα-
σκευὴν τῶν τελευταίων λεωφορείων, τὰ δενδρύλ-
λια καὶ χόρτα θὰ ἀντικαταστήσωσι τοὺς γαι-
άνθρακας, ἀφ' οὗ τὰ ἀνθρακωρυχεῖα ἐντελῶς
ἐξαντληθῶσι, καὶ ὁ πλανήτης ἡμῶν θὰ καταν-
τήσῃ οὕτως ἐντελῶς φαλακρός, δὲν θὰ εὑρίσκε-
ται δὲ ἐπ' αὐτοῦ οὐδὲ ἄχυρον πρὸς κατασκευὴν
σκιαδίων. Ἡ χημικὴ σύνθεσις τῆς ἀτμοσφαι-
ρας θέλει τότε ἐντελῶς ἀλλοιωθῆ· τῶν φυτῶν
μὴ ὑπαρχόντων πλέον πρὸς συμπύκνωσιν τοῦ ἀφ'
ἡμῶν ἀποβαλλομένου ἀνθρακος, τὸ ἀνθρακικόν
ὄξυ θέλει συσσωρευθῆ εἰς τὸν ἀέρα ἐν τοσαύτῃ
ποσότητι, ὥστε δὲν θὰ δυνάμεθα πλέον νὰ ἀνα-
πνεύσωμεν καὶ πᾶσα ζωὴ θὰ εἶναι ἀδύνατος.
Ὅταν δὲ οἱ μᾶλλον ἀντέχοντες τῶν θνητῶν
δαπανήσωσι καὶ τὰ τελευταῖα γραμμαῖα τοῦ
ὄξυγονου, θέλωσι πέσῃ καὶ οὗτοι ὅπως μὴ πλέον
ἐγερθῶσιν, ἡ δὲ ἀνθρωπότης θέλει παντελῶς ἐκ-
λείψῃ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.

Θὰ ἡδυνάμεθα, ἐὰν θέλετε, πτεροῦντες ὀλίγον
τὴν φαντασίαν νὰ προβῶμεν καὶ περαιτέρω εἰς
τὰς ὑποθέσεις ἡμῶν· ἡδυνάμεθα νὰ φαντασθῶ-
μεν τὴν γῆν ἐπαναρχίζουσαν τὸν ζωϊκὸν αὐτῆς
κύκλον, ἡδυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν νέα δάση
ἀναπτυσσόμενα εἰς τὰς ἀπογυμνωθείσας παρ' ἡ-
μῶν ἐρήμους, νέους δὲ ἀνθρώπους γεννωμένους
παρὰ τῶν μικροβίων ἀνταποδιδόντων εἰς τοὺς
μᾶλλον ἀσπόνδους αὐτῶν ἐχθρῶν καλὸν ἀντί-
κακῶ καὶ μεταδιδόντων τὴν ζωὴν εἰς μεταγεν-
εστέρους ἡμῶν ἀδελφούς. . . . .

Τὸ πῦρ καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ θὰ ἦ-
σαν θάνατος ἐντιμότερος καὶ κολακευτικώτερος
τοῦ ἀναιμικοῦ καὶ ἀσφυκτικοῦ θανάτου ὃν ἄνω
περιγράφομεν· ὁ θάνατος ὅμως οὗτος εἶναι ὁ φυ-
σικώτερος, καὶ τούτου ἔνεκεν ἀναγκαζόμεθα νὰ πα-
ραδεχθῶμεν αὐτόν, ἂν καὶ εἰς πολλοὺς θὰ ἀπα-
ρέσῃ τούτους συμβουλευόμεν νὰ ἐμμείνωσιν εἰς
τὰς ἰδέας των καὶ νὰ φαντασθῶσι τὸ τέλος τοῦ

κόσμου ὅπως ἂν αὐτοῖς ἀρέσκῃ. Θεωρίας στηρι-
ζομένας ἐπὶ ὑποθέσεων δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιβά-
λωμεν.

Ἐν Κερκύρα.

I. H. Π.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Περὶ τοῦ ἄρτι ἀποθανόντος διαστήμου κλειδοκυμ-
βαλιστοῦ Λίστ ἀναφέρονται πολλὰ ἀνέκδοτα.

Ὁ Λίστ δὲν ἦτο μόνον ἔξοχος τεχνίτης ἀλλὰ
ἐκέκτητο καὶ πλήρη συναίσθησιν τῆς μουσικῆς μεγα-
λοφυίας του. Ῥώσος στρατηγός, ἰδὼν ποτε τὸν Λίστ
κεκοσμημένον διὰ πολλῶν παρασήμων, ἠρώτησεν αὐ-
τὸν εἰρωνικῶς ἀντὶ τίνων ὑπηρεσιῶν ἔτυχε τοσοῦτων
δικηρίσεων. «Ἐγὼ δὲν ὑπηρετῶ ἀλλ' ἄρχω»—ἀπε-
κρίνατο ἀγερῶχος ὁ τεχνίτης.

Νέον ὄντα καὶ δημοσίας ποιούμενον παραστάσεις
ἠρώτησε τὸν Λίστ τοῦ περιωνύμου ἀρχιγραμματέως
πρίγκιπος Μετερνίχου ἢ σύζυγος. — Κύριε Λίστ, πι-
στεύω ὅτι κάμνετε καλαῖς δουλειαῖς.

— Ὅχι, Κυρία, δὲν κάμνω δουλειαῖς ἀλλὰ μου-
σικὴν, ὑπέλαβεν ὁ κλειδοκυμβαλιστής. Ἄλλως δὲ
ἡ πριγκίπισσα Μετερνίχου δὲν διέπρεπεν ἐπὶ ὑπερβολι-
κῇ τρόπων ἀβρότητι· περὶ αὐτῆς ἔλεγεν ὁ σύζυγός
της «τὴν ἐνουμφεῦθην ἀλλὰ δὲν κατώρθωσα καὶ νὰ
τὴν ἀναθρέψω».

Ἐνίοτε ὅμως ὁ Λίστ δὲν ἀπέστεργε καὶ τὰ λε-
πτὰ κολακεύματα. Ὁ Ναπολέων Γ', ὅστις ἠνῶθεν ἰδια-
ζόντως τὸν Λίστ, γινομένου ἐν καιρῷ δείπνου λόγου
περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ δεῖνος καὶ δεῖνος, εἶπε «καὶ ἐμοῦ,
Κύριε Λίστ, ὁ βίος διήρυσεν ἤδη ἡμισὺν αἰῶνα.»

— Ὅχι, Μεγαλειότατε, ἀπήνησεν ὁ δαιμόνιος
κλειδοκυμβαλιστής, ὑμεῖς εἴσατε ὄλος ὁ αἰὼν.

Ὁ Ναπολέων, ἠδέως ἀκούσας τὸν κολακευτι-
κὸν τοῦτον λόγον, ἔστειλε τῇ ἐπαύριον εἰς τὸν Λίστ
τὸ παράσημον τῶν ταξιαρχῶν τῆς Λεγεῶνος.

Ὁ χρόνος εἶνε θησαυρός, τὸν ὅποιον ἄλλοι μὲν
δαπανῶσιν ἐπ' ἀγαθῶ, ἄλλοι δὲ σπαταλῶσι. Οὐδὲν εἶ-
νε μᾶλλον ἐπονειδιστὸν γέροντος, ὅστις ὅπως δεῖξῃ
ὅτι ἐπὶ μακρὸν ἔζησεν δὲν φέρει ἄλλας μαρτυρίας ἢ
τὴν ἡλικίαν του. (Σενέκας)

Ἡ τιμὴ ἀπαγορεύει πολλάκις πράξεις, τὰς ὁποίας
ἐπιτρέπει ὁ νόμος.

Πολλοὶ φιλόσοφοι γράφουσι βιβλία συμβουλευόντες
τοὺς ἄλλους νὰ περιφρονῶσι τὴν δόξαν· καὶ ὅμως
αὐτοὶ θέτουσι τὸ ὄνομα των ἐπὶ τῶν βιβλίων αὐτῶν.
(Κικέρων)

Οὐδὲν καταδεικνύει ἐμφανέστερον τὸν χαρακτήρα
ἀνθρώπου τινός ἢ ὁ τρόπος καθ' ὃν προσφέρεται πρὸς
τὰς γυναῖκας.

Ἡ μεταξὺ δύο γυναικῶν ὑφισταμένη φιλία εἶνε
ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συνωμοσίς κατὰ τρίτης τινός.

(Κάρρ)